

Uplatňovanie princípov corporate governance na Slovensku so zameraním na bankový sektor

Hussam MUSA – Janka GROFČÍKOVÁ

SACG

SLOVENSKÁ ASOCIÁCIA
CORPORATE GOVERNANCE

Princípy Corporate Governance a ich uplatňovanie v praxi sa dostali do pozornosti širokej odbornej aj laickej verejnosti hlavne so vznikom veľkých účtovných škandálov a krachom energetických gigantov Enron a Pacific Gas and Electric v roku 2001 a následne telekomunikačnej spoločnosti WorldCom v roku 2002. Správa a riadenie spoločností sa znovu stala predmetom záujmu na začiatku finančnej krízy v roku 2008, kedy došlo ku krachu finančných gigantov ako napríklad Lehman Brothers, Washington Mutual prípadne automobiliek General Motors, Chrysler v roku 2009 a ďalších významných spoločností. Riadenie týchto spoločností bolo v priamom rozpore s princípmi otvorenosti, čestnosti a zodpovednosti manažmentu podniku voči všetkým záujmovým skupinám. Dobrá správa spoločností má zohľadňovať záujmy širokého spektra subjektov a tým zabezpečiť, aby podniky fungovali v prospech spoločnosti ako celku. Aj z tohto dôvodu má kodifikácia princípov Corporate Governance pomôcť zlepšovať právny, regulačný aj inštitucionálny rámec správy a riadenia spoločností. Má pomôcť vybudovať prostredie dôvery, transparentnosti a zodpovednosti nevyhnutnej na podporu dlhodobých investícií s cieľom podporiť ekonomickú efektivitu, udržateľnú rast a finančnú stabilitu.

Ako prvý sa problematikou správy a riadenia zaoberal už v roku 1992 Adrian Cadbury. Cadbury formuloval prvý kódex správy a riadenia, ktorý sa skladal z dvoch častí, (1) Kódex najlepších praktík pre prácu predstavenstva a (2) Kontrolné výbory, ktoré mali byť špecializovaným orgánom predstavenstva na výkon kontroly a realizáciu vybraných špecifických kontrolných právomocí. Problematika sa dostávala stále viac do povedomia verejnosti, vďaka čomu v roku 1995 vznikla prvá Medzinárodná sieť Corporate Governance (International Corporate Governance Network) a v roku 1999 OECD prvýkrát vypracovala päť princípov Corporate Governance, ktoré upravovali (1) práva akcionárov, (2) vhodné zaobchádzanie s akcionármi, (3) úlohu zainteresovaných strán v riadení spoločnosti, (4) zverejňovanie a transparentnosť a (5) zodpovednosť orgánov správy. OECD tieto princípy v roku 2004 aktualizovala a doplnila o princíp Zabezpečenie základu pre efektívny rámec Corporate Governance, ktorý je aktuálne prvým princípom. Tieto princípy následne v roku 2015 revidovala v spolupráci so štátmi G20. Na ich príprave tiež participovali Bazilejský výbor pre bankový dohľad, Rada pre finančnú stabilitu a Svetová banka. Okrem týchto princípov OECD v roku 2005 vydala a v roku 2015 revidovala Princípy Corporate Governance pre štátne podniky.

Princípy Corporate Governance pre banky, pripravené Bazilejským výborom v roku 2010 a revidované v roku 2015, určujú rozdelenie právomocí a zodpovedností riadiacich orgánov a vrcholového manažmentu banky s dôrazom na oblasť tvorby stratégie a cieľov banky, tvorbu kontrolných funkcií, výber a dohľad nad zamestnancami, každodennú prevádzku činnosti banky, ochranu záujmov vkladateľov a plnenie povinností voči akcionárom s ohľadom na záujmy ostatných zainteresovaných strán, s dôrazom na zosúladenie podnikovej kultúry, aktivít a správania sa banky v súlade s očakávaním, že banka bude fungovať bezpečným a spoľahlivým spôsobom, bezúhonne a v súlade s platnou legislatívou. Usmernenie Bazilejského výboru vychádza zo zásad správy a riadenia spoločností uverejnených Organizáciou pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD). Princípy Corporate Governance pre banky obsahujú 13 zásad.

Rozvoju povedomia o princípoch Corporate Governance v podnikoch na Slovensku sa už 15 rokov venuje Slovenská asociácia corporate governance. Po vzore princípov OECD rozpracovala Kódex správy spoločností na Slovensku. Jeho aktuálna verzia je z roku 2016. Podľa informácií na web stránke asociácie sú princípy a odporúčania kódexu „svojou povahou veľmi flexibilné, čo umožňuje ich implementáciu v každej spoločnosti. Spoločnosti, ktoré sa prihlásia ku kódexu sú povinné každoročne zverejniť vo výročnej správe Vyhlásenie o správe a riadení, v ktorom uvedú na báze princípu „dodržiavaj alebo vysvetli“, do akej miery spoločnosť dodržiava jednotlivé princípy Kódexu pri správe a riadení spoločnosti“ (www.sacg.sk/kodex/).

Princípy Corporate Governance majú charakter odporúčania, majú teda fakultatívny charakter. Pre podniky sú záväzné tie ich časti, ktoré majú svoju legislatívnu úpravu.

Jednotlivé princípy Corporate Governance sú záväznou formou upravené vo viacerých právnych normách. Odporúčania pre spoločnosti sú formulované z pohľadu akciových spoločností, ktorých základnú právnu úpravu nájdeme v Obchodnom zákonníku č. 513/1991 Zb. z. Práva a povinnosti inštitucionálnych investorov a pravidiel pre zabezpečenie dôveryhodného finančného trhu sa premietli do novely zákona č. 566/2001 Zb. z. o cenných papieroch a investičných službách, do zákona č. 203/2011 Zb. z. o kolektívnom investovaní aj do zákona č. 429/2002 Zb. z. o burze cenných papierov.

Implementácia vybraných princípov Corporate Governance sa prejavila aj v znení zákona č. 483/2001 Zb. z. o bankách. Paragraf 34 ods. 5 upravuje povinnosť bánk ako správcov cenných papierov, paragrafy 23 a 24 vymedzujú práva a povinnosti riadiacich orgánov banky a organizovanie procesov vnútornej kontroly a auditu. Zákaz obchodovania s dôvernými informáciami je upravený v § 25 ods. 3 zákona o bankách. Výkon vybraných akcionárskych práv súvisiacich s veľkými vlastníckymi podielmi zase reguluje § 28 tohto zákona.

Obsah výročnej správy primárne určuje § 20 zákona č. 431/2002 Zb. z. o účtovníctve. Výročná správa obsahuje účtovnú závierku za účtovné obdobie, za ktoré sa vyhotovuje, správu audítora k tejto účtovnej závierke a ďalšie informácie vymedzené zákonom. Informácie, ktoré má vo svojej výročnej správe navyše uverejňovať banka dopĺňa aj zákon o bankách v § 37 ods. 6 a ods. 9. Vykazovanie informácií o správe a riadení spoločností sa riadi § 20 ods. 6 až ods. 8 zákona č. 431/2002 Zb. z. o účtovníctve. Vyhlásenie o správe a riadení, ako osobitnú časť výročnej správy, majú povinnosť uvádzať tie spoločnosti, ktoré emitovali cenné papiere a tieto boli prijaté na obchodovanie na regulovanom trhu.

Paragraf 37 zákona o bankách podrobne uvádza informácie, ktoré sú banky povinné zverejňovať. Výročnú správu je banka v zmysle odseku 5 povinná uložiť do 30 dní po jej schválení valným zhromaždením do verejnej časti registra účtovných závierok. Informácie uvedené v § 37 ods. 9 sú z veľkej miery porovnateľné s odporúčaniami G20/OECD v bode V. Zverejňovanie informácií a transparentnosť (Disclosure and Transparency). Spôsob zverejnenia informácií v odseku 9 však zákon jednoznačne neurčuje.

Banky zohrávajú v ekonomike rozhodujúcu úlohu tým, že sprostredkujú prostriedky sporiteľov a vkladateľov na činnosti, ktoré podporujú podnikanie a pomáhajú riadiť hospodársky rast. Bezpečnosť a spoľahlivosť bánk sú základom k finančnej stabilite, a preto je spôsob ich podnikania kľúčovým pre hospodárske zdravie spoločnosti.

Jeden z výskumov, ktorý sme v rámci projektu VEGA venovanému výskumu uplatňovania princípov Corporate Governance v spoločnostiach na Slovensku realizovali, bolo skúmať súlad informácií vykazovaných podľa legislatívy v SR s princípmi pre správu a riadenie spoločností G20/OECD v bode V. Táto časť je rozpracovaná do 15 bodov, ktoré sme pre účely nášho výskumu rozdelili na 27 informácií, ktoré OECD podnikom a teda aj bankám, odporúča zverejňovať.

Informácie o správe a riadení sme čerpali z výročných správ bánk za roky 2015 – 2018 a pri ich vyhodnocovaní sme použili bodovú metódu a vybrané štatistické testy. Rozsah a kvalitu vykazovaných informácií sme kvantifikovali bodmi 0, 1 alebo 2, kde 0 znamenala, že informácia v zmysle odporúčania nebola zverejnená, 1 bod sme prideliť vtedy, keď informácia bola zverejnená len čiastočne a 2 body sme udelili vtedy, keď informácia bola zverejnená v odporúčanej podrobnosti. Toto sme sledovali v členení podľa jednotlivých princípov a podľa jednotlivých bánk. Z prieskumu vyplynuli viaceré zaujímavé výsledky.

Na základe výsledkov Friedmanovho testu a Wilcoxonovho testu ($H_0: \mu_0 = \mu_1$; $H_1: \mu_0 \neq \mu_1$; $\alpha = 0,05$) môžeme vykazovanie 27 skúmaných informácií podľa odporúčaní G20/OECD rozdeliť do troch štatisticky význam-

ných skupín. Prvú skupinu tvoria a najvyšší priemerný počet bodov sme zistili pri vykazovaní účtovných závierok overených audítorom a s tým súvisiacich informácií o finančnej situácii a výkonnosti bánk, zverejňovanie cieľov, vlastníckych podielov, transakcií so spriaznenými osobami a informácií o členoch riadiacich orgánov. Tretiu štatisticky významnú skupinu informácií, o ktorých banky informujú len výnimočne, tvoria informácie o nezávislosti a vlastníckych podieloch členov orgánov a informácie o kolektívnom vyjednávaní a mechanizmoch zastúpenia zamestnancov. Do druhej skupiny môžeme zaradiť informácie odporúčané v ostatných princípoch, a tieto banky vykazujú menej často a v menšom rozsahu.

Pri prieskume vykazovania informácií v zmysle odporúčaní G20/OECD jednotlivými bankami tvorilo základný súbor bánk 12 komerčných bánk so sídlom v SR (z toho bolo 5 lokálne systémovo významných bánk a 5 emitentov cenných papierov obchodovaných na regulovanom trhu SR (BCPB)) a 15 pobočiek zahraničných bánk. Na základe vybraných finančných ukazovateľov a pomocou Friedmanovho testu a Wilcoxonovho testu sme overovali poradie významnosti bánk so sídlom v SR. Z tohto pohľadu je na Slovenku najvýznamnejšou bankou Slovenská sporiteľňa (SLSP), druhú skupinu tvoria Tatra banka (TB), Všeobecná úverová banka (VÚB) a Československá obchodná banka (ČSOB), tretiu skupinu tvorí Poštová banka (PB), do štvrtej skupiny patrí Prvá stavebná sporiteľňa (PSS), a poslednú, piatu skupinu, tvoria ostatné banky so sídlom v SR.

Vzhľadom na významnosť systémových bánk pre ekonomiku krajiny nás zaujíma, ktoré informácie o Corporate Governance tieto banky vykazujú vo väčšom rozsahu a podrobnosti v porovnaní s nesystémovými bankami. Rozhodnutím Národnej banky Slovenska č. 4 z 26. mája 2015 určených 5 lokálne systémovo významných bánk. Sú nimi ČSOB, PB, SLSP, TB a VÚB.

Z výsledkov výskumu vyplynulo, že napriek nízkemu počtu systémovo významných bánk v sektore, sú priemerné hodnoty vykazovania informácií o Corporate Governance, okrem troch prípadov ((1) informácie o vlastníctve akcií členmi predstavenstva a členmi dozornej rady, (2) výrok o tom, či banka považuje členov orgánov za nezávislých, a (3) informácie o vnútornom usporiadaní orgánov) vyššie, ako je to pri ostatných bankách. Štatisticky významné rozdiely ($\alpha = 0,05$) vo vykazovaní boli zistené v týchto položkách: transakcie v skupine, environmentálne záväzky, sociálna politika, transakcie so spriaznenými osobami, predvídanie rizikových faktorov odvetvia a lokality a kolektívne vyjednávanie. Vo všetkých týchto prípadoch dosahujú systémovo významné banky vyššiu priemernú bodovú hodnotu, čo znamená, že tieto informácie vykazujú a zverejňujú v štatisticky významne vyššom a podrobnejšom rozsahu ako nesystémové banky. Vykazovanie ostatných skúmaných informácií o Corporate Governance nemôžeme zo štatistického hľadiska charakterizovať ako rozsiahlejšie a podrobnejšie ani pre jednu zo skupín bánk.

Vzhľadom na prísnejšiu reguláciu zverejňovaných informácií emitentmi cenných papierov prijatých na regulovaný trh nás tiež zaujímali rozdiely vo vykazovaní skúmaných informácií o Corporate Governance medzi bankami rozdelenými do 2 skupín, na eminentov a neemitentov verejne obchodovaných cenných papierov. Štatisticky významné rozdiely vo vykazovaní dodržiavania princípov Corporate Governance sme identifikovali v troch oblastiach: transakcie v skupine, transakcie so spriaznenými osobami a vzťahy manažmentu a zamestnancov. Na základe výsledkov Kruskal Wallis testu ($H_0: \mu_0 = \mu_1; H_1: \mu_0 \neq \mu_1; \alpha = 0,05$) môžeme tvrdiť, že emitenti cenných papierov zverejňujú tieto informácie v štatisticky významne vyššom a podrobnejšom rozsahu. O vykazovaní ostatných informácií toto tvrdiť nemôžeme. Platí to aj o informáciách o vlastníckych podieloch členov orgánov, väzbe odmeňovania na výkonnosť, vnútornom usporiadaní orgánov a informačných kanáloch, pri ktorých sú priemerné bodové hodnoty emitentov nižšie ako neemitentov, ale p-hodnota je vyššia ako zvolená hladina významnosti a preto tieto výsledky nemôžeme prehlásiť za štatisticky významné.

Z výskumu rozsahu a kvality vykazovania informácií o Corporate Governance slovenskými bankami vyplynuli tieto podstatné závery:

- (1) lokálne systémovo dôležité banky stanovené NBS si udržiavajú na slovenskom finančnom trhu dlhodobú vedúcu pozíciu,
- (2) systémové banky a emitenti kótovaných cenných papierov zverejňujú informácie vo výročných správach vo vyššej kvalite a rozsahu, systémové banky a emitenti cenných papierov vykazujú informácie priemerne

- na 58,9 %, ostatné banky priemerne na 41,4 %. Aj z týchto údajov je možné vidieť, že systémové banky a emitenti si dávajú na zverejňovaní informácií záležať a sú si vedomé zákonných povinností;
- (3) kvalita zverejňovaných informácií je priemerná, banky uvádzajú informácie prevažne v čiastočnej podobe (priemerný počet bodov na 1 skúmaný princíp je 0,858 (z maxima 2 body), priemerná kvalita a rozsah vykazovaných informácií bankami je 45,2 % a jednotlivých princípov 42,9 %;
  - (4) v najvyššej kvalite a podrobnosti banky zverejňujú informácie týkajúce sa účtovnej závierky, finančnej situácie a výkonnosti, cieľov, vlastníckych podielov a transakcií so spriaznenými osobami.

Vzhľadom na významnosť bankového sektora na Slovensku považujeme naše zistenia za neutešujúce. Napriek pozornosti venovanej problematike správy a riadenia spoločností zo strany OECD, Bazilejského výboru aj Slovenskej asociácie Corporate Governance, banky vykazujú informácie o správe a riadení na veľmi nízkej úrovni tak z hľadiska kvality ako aj rozsahu.

Dodržiavanie litery zákona o bankách sme v našom prieskume neskúmali. Predpokladali sme, že túto povinnosť si banky plnia, keďže sú pod prísny dohľadom Národnej banky Slovenska. No z predchádzajúcich výskumov už neraz vyplynulo, že ani toto nemusí byť pravidlo a nie raz sme sa pri výskume tejto problematiky stretli so situáciou, že podniky nedodržia zákonné ustanovenia v ich formulovanom znení. Týka sa to aj zverejňovania Vyhlásenia o správe a riadení spoločností, ktoré v zmysle zákona o účtovníctve má byť súčasťou výročnej správy emitentov verejne obchodovaných spoločností. Tieto spoločnosti neraz toto vyhlásenie vo výročnej správe buď neuvádzajú vôbec, alebo ho majú spracované formou samostatného, často aj neaktuálneho dokumentu.

Keďže pri výskume problematiky Corporate Governance sme skúmali výročné správy bánk a aj informácie zverejňované poisťovňami za viac po sebe nasledujúcich období, mohli sme ľahko identifikovať medziročne opakujúce sa texty Vyhlásenia a ich všeobecnú, univerzálnu podobu. V zmysle princípu „dodržuj a vysvetli“ majú spoločnosti možnosť vykazovať informácie o správe a riadení vo väčšej podrobnosti. Toto sa však pre ne zrejme javí ako dodatočná administratívna záťaž. Myslíme si, že minimálne v prípade spoločností strategicky významných pre Slovensko, ako sú banky, poisťovne, správcovské spoločnosti a ďalšie významné finančné inštitúcie, vrátane veľkých nefinančných spoločností by bolo prínosné prijať záväzné ustanovenia o povinnosti týchto skupín podnikov zverejňovať informácie o správe a riadení v takej podrobnosti, ako odporúča OECD a zároveň ich dodržiavanie prezentovať formou Vyhlásenia o správe a riadení spoločností, ktoré pripravila Slovenská asociácia Corporate Governance. Obmedzovať túto povinnosť len na spoločnosti, ktoré emitovali cenné papiere, ktoré boli prijaté na obchodovanie na regulovanom trhu, považujeme za nepostačujúce.

Tento príspevok prezentuje vybrané výsledky riešenia projektu VEGA č. 1/0749/18 „Výskum uplatňovania princípov Corporate Governance v spoločnostiach na Slovensku“, ktorý bol podporený Vedeckou grantovou agentúrou Slovenskej republiky. Riešitelia by chceli poďakovať Vedeckej grantovej agentúre Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky za finančnú podporu tohto výskumu.

Použitá literatúra

- Basel Committee on Banking Supervision. (2010). *Principles for enhancing Corporate Governance*
- Basel Committee on Banking Supervision. (2015). *Guidelines. Corporate Governance principles for banks G20/OECD Principles of Corporate Governance*. Edition 2015. Dostupné na: <http://www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance/>
- OECD *Principles of Corporate Governance*. Edition 1999. Dostupné na: [https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=C/MIN\(99\)6 & docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=C/MIN(99)6 & docLanguage=En)
- OECD *Principles of Corporate Governance*. Edition 2004. Dostupné na: <https://www.oecd.org/daf/ca/oecd-principles-corporate-governance-2004.htm>
- Rozhodnutie NBS č. 4 z 26. mája 2015 o určení lokálne systémovo významných bánk

Slovenská asociácia corporate governance. Dostupné na: <https://sacg.sk/>

Zákon č. 203/2011 Zb. z. o kolektívnom investovaní

Zákon č. 429/2002 Zb. z. o burze cenných papierov

Zákon č. 431/2002 Zb. z. o účtovníctve

Zákon č. 483/2001 Zb. z. o bankách

Zákon č. 513/1991 Zb. z. Obchodný zákonník

Zákon č. 566/2001 Zb. z. o cenných papieroch a investičných službách

*Autormi článku sú prof. Ing. Hussam Musa, PhD, člen SACG a Ing. Janka Grofčíková, PhD.
z Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici*